Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

15 päivänä joulukuuta 2016*

Ennakkoratkaisupyyntö — Henkilöiden vapaa liikkuvuus — Työntekijöiden oikeudet — Yhdenvertainen kohtelu — Sosiaaliset edut — Taloudellinen tuki korkeakouluopintojen suorittamiseen — Lapsi-vanhempisuhdetta koskeva edellytys — Lapsen käsite — Aviopuolison tai rekisteröidyn kumppanin lapsi — Osallistuminen kyseisen lapsen elatukseen

Yhdistetyissä asioissa C-401/15–C-403/15,

joissa on kyse kolmesta SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jotka Cour administrative (toisen oikeusasteen hallintotuomioistuin, Luxemburg) on esittänyt 22.7.2015 tekemillään päätöksillä, jotka ovat saapuneet unionin tuomioistuimeen 24.7.2015, saadakseen ennakkoratkaisun asioissa

Noémie Depesme (C-401/15),

Saïd Kerrou (C-401/15),

Adrien Kauffmann (C-402/15) ja

Maxime Lefort (C-403/15)

vastaan

Ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Ilešič sekä tuomarit A. Prechal, A. Rosas (esittelevä tuomari), C. Toader ja E. Jarašiūnas,

julkisasiamies: M. Wathelet,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Noémie Depesme ja Saïd Kerrou, edustajanaan P. Peuvrel, avocat,

— Adrien Kauffmann, edustajanaan S. Jacquet, avocat,

— Maxime Lefort, edustajanaan S. Coï, avocat,

* * Oikeudenkäyntikieli: ranska.

— Luxemburgin hallitus, asiamiehenään D. Holderer, avustajanaan P. Kinsch, avocat,

— Euroopan komissio, asiamiehinään D. Martin ja M. Kellerbauer,

kuultuaan julkisasiamiehen 9.6.2016 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyynnöt koskevat SEUT 45 artiklan ja työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta unionin alueella 5.4.2011 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 492/2011 (EUVL 2011, L 141, s. 1) 7 artiklan 2 kohdan tulkintaa.

2 Nämä pyynnöt on esitetty kolmessa riita-asiassa, joissa vastakkain ovat yhtäältä Noémie Depesme ja Saïd Kerrou, Adrien Kauffmann sekä Maxime Lefort ja toisaalta ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche (Luxemburgin korkeakoulu- ja tutkimusministeri, jäljempänä ministeri) ja joissa on kyse siitä, että ministeri on evännyt Depesmeltä, Kauffmannilta ja Lefortilta valtion taloudellisen tuen korkeakouluopintojen suorittamiseen lukuvuodeksi 2013/2014.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15.10.1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 (EYVL 1968, L 257, s. 2) 7 artiklassa säädettiin seuraavaa:

”1. Jäsenvaltion kansalaista ei työntekijänä saa kansalaisuutensa vuoksi saattaa toisen jäsenvaltion alueella kotimaisiin työntekijöihin verrattuna eri asemaan työ- ja palvelussuhteen ehtojen suhteen; tämä koskee erityisesti palkkausta, irtisanomista ja työttömyyden sattuessa paluuta saman alan työhön tai uudelleen työllistämistä.

2. Hänen on saatava samat sosiaaliset ja verotukseen liittyvät edut kuin kotimaisten työntekijöiden.

_ _”

4 Asetuksen N:o 1612/68 10 artiklassa säädettiin seuraavaa:

”1. Seuraavilla henkilöillä on kansalaisuudesta riippumatta oltava oikeus tulla asumaan sellaisen työntekijän luokse, joka on jäsenvaltion kansalainen ja työssä toisen jäsenvaltion alueella:

a) hänen aviopuolisonsa sekä heidän jälkeläisensä, jotka ovat alle 21-vuotiaita tai huollettavia;

_ _”

5 Asetuksen N:o 1612/68 10 artikla on kumottu Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta 29.4.2004 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/38/EY (EUVL 2004, L 158, s. 77 sekä oikaisut EUVL 2004, L 229, s. 35 ja EUVL 2005, L 197, s. 34) 10 artiklalla.

6 Direktiivin 2004/38 johdanto-osan kolmannessa ja viidennessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(3) Unionin kansalaisuuden olisi oltava jäsenvaltioiden kansalaisten oikeusaseman perusta, kun he käyttävät oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen ja oleskeluun. Sen vuoksi on välttämätöntä kodifioida ja tarkistaa olemassa olevat yhteisön säädökset, jotka koskevat erikseen työntekijöitä, ammattitoimintaa harjoittavia henkilöitä sekä opiskelijoita ja muita työmarkkinoiden ulkopuolella olevia henkilöitä, jotta voidaan yksinkertaistaa ja tehostaa kaikkien unionin kansalaisten oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen ja oleskeluun.

– –

(5) Jotta kaikki unionin kansalaiset voivat käyttää oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella vapauden ja ihmisarvon osalta objektiivisten edellytysten mukaisesti, tämä oikeus olisi myönnettävä myös heidän perheenjäsenilleen näiden kansalaisuudesta riippumatta. Perheenjäsenen määritelmän olisi tämän direktiivin soveltamiseksi käsitettävä myös rekisteröidyt kumppanit, jos vastaanottavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti rekisteröityä parisuhdetta pidetään avioliittoon rinnastettavana.”

7 Mainitun direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan

– –

2) ’perheenjäsenellä’:

a) aviopuolisoa;

b) kumppania, jonka kanssa unionin kansalainen on rekisteröinyt parisuhteen jonkin jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, jos vastaanottavan jäsenvaltion lainsäädännössä rekisteröity parisuhde rinnastetaan avioliittoon, ja vastaanottavan jäsenvaltion asiaa koskevassa lainsäädännössä säädettyjen edellytysten mukaisesti;

c) unionin kansalaisen alle 21-vuotiaita tai hänestä riippuvaisia jälkeläisiä suoraan etenevässä polvessa samoin kuin unionin kansalaisen aviopuolison tai b alakohdassa tarkoitetun kumppanin vastaavanlaisia jälkeläisiä;

– –

– –”

8 Asetus N:o 1612/68 on kumottu ja korvattu 16.6.2011 alkavin vaikutuksin asetuksella N:o 492/2011. Asetuksen N:o 492/2011 7 artiklassa toistetaan asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan sanamuoto.

9 Työntekijöiden vapaan liikkuvuuden puitteissa työntekijöille myönnettyjen oikeuksien käyttämistä helpottavista toimenpiteistä 16.4.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/54/EU (EUVL 2014, L 128, s. 8) johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Työntekijöiden vapaa liikkuvuus on unionin kansalaisten perusvapaus ja yksi unionin sisämarkkinoiden pilareista, joka on kirjattu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 45 artiklaan. Sen täytäntöönpanoa on kehitetty edelleen unionin lainsäädännöllä, jolla pyritään takaamaan unionin kansalaisille ja heidän perheenjäsenilleen myönnettyjen oikeuksien täysimääräinen

käyttö. Ilmaisun ’heidän perheenjäsenensä’ olisi ymmärrettävä tarkoittavan samaa kuin [direktiivin 2004/38/EY] 2 artiklan 2 alakohdassa määritelty termi, jota sovelletaan myös rajatyöntekijöiden perheenjäseniin.”

10 Kyseisen direktiivin 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä annetaan säännökset, joilla helpotetaan Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 45 artiklalla ja [asetuksen N:o 492/2011] 1–10 artiklan säännöksillä myönnettyjen oikeuksien yhdenmukaista soveltamista ja täytäntöönpanoa käytännössä. Tätä direktiiviä sovelletaan kyseisiä oikeuksia käyttäviin unionin kansalaisiin ja heidän perheenjäseniinsä, jäljempänä ’unionin työntekijät ja heidän perheenjäsenensä’.”

11 Mainitun direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tätä direktiiviä sovelletaan työntekijöiden vapaan liikkuvuuden alalla seuraaviin [asetuksen N:o 492/2011] 1–10 artiklassa tarkoitettuihin seikkoihin:

– –

c) sosiaali- ja veroetuuksien saaminen;

– –

2. Tällä direktiivillä on sama soveltamisala kuin [asetuksella N:o 492/2011].”

Luxemburgin oikeus

12 Valtion taloudellisesta tuesta korkeakouluopintoihin säädettiin pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikaan valtion taloudellisesta tuesta korkeakouluopintoihin 22.6.2000 annetulla lailla (loi du 22 juin 2000 concernant l’aide financière de l’État pour études supérieures; Mémorial A 2000, s. 1106), sellaisena kuin se on muutettuna 19.7.2013 annetulla lailla (Mémorial A 2013, s. 3214) (jäljempänä muutettu 22.6.2000 annettu laki).

13 Edellä mainitulla 19.7.2013 annetulla lailla, joka annettiin 20.6.2013 annetun tuomion Giersch ym. (C-20/12, EU:C:2013:411) täytäntöön panemiseksi ja jolla 22.6.2000 annettuun lakiin tehdyt muutokset koskivat ainoastaan lukuvuotta 2013/2014, viimeksi mainittuun lakiin lisättiin 2 bis §.

14 Muutetun 22.6.2000 annetun lain 2 bis §:ssä säädettiin siten seuraavaa:

”Myös Luxemburgin suurherttuakunnan ulkopuolella asuva opiskelija voi saada korkeakouluopintoihin taloudellista tukea sillä edellytyksellä, että hän on sellaisen palkatun työntekijän tai itsenäisen ammatinharjoittajan lapsi, joka on Luxemburgin kansalainen tai Euroopan unionin tai Euroopan talousalueesta [2.5.1992] tehdyn sopimuksen [(EYVL 1992, L 1, s. 3)] muun sopimuspuolena olevan valtion tai Sveitsin valaliiton kansalainen ja joka työskentelee palkattuna työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana Luxemburgissa, ja että kyseinen työntekijä on työskennellyt palkattuna työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana Luxemburgissa yhtäjaksoisesti vähintään viiden vuoden ajan sinä ajankohtana, jona opiskelija jätti hakemuksen korkeakouluopintoihin myönnettävästä taloudellisesta tuesta. Luxemburgissa tehdyssä työssä työajan on oltava vähintään puolet siitä työajasta, jota yrityksessä lain tai mahdollisen työehtosopimuksen nojalla tavanomaisesti noudatetaan. Itsenäisen ammatinharjoittajan on oltava ollut sosiaaliturvalain (Code de la sécurité sociale) 1 §:n 4 momentin mukaisesti vakuutettu pysyvästi Luxemburgin suurherttuakunnan pakollisessa sosiaalivakuutuksessa viiden vuoden ajan ennen korkeakouluopintoihin myönnettävän taloudellisen tuen hakemisajankohtaa.”

15 Muutettu 22.6.2000 annettu laki kumottiin valtion taloudellisesta tuesta korkeakouluopintoihin 24.7.2014 annetulla lailla (loi du 24 juillet 2014 concernant l'aide financière de l'État pour études supérieures; Mémorial A 2014, s. 2188).

16 Viimeksi mainitun lain 3 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Valtion taloudellista tukea korkeakouluopintoihin voivat saada edellä 2 §:ssä määritellyt opiskelijat ja oppilaat, jäljempänä 'opiskelijat', jotka täyttävät jonkin seuraavista edellytyksistä:

– –

(5) silloin kun kyse on Luxemburgin suurherttuakunnan ulkopuolella asuvista opiskelijoista:

– –

b) asianomainen henkilö on sellaisen työntekijän lapsi, joka on Luxemburgin kansalainen tai Euroopan unionin tai Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen muun sopimuspuolena olevan valtion tai Sveitsin valaliiton kansalainen ja joka työskentelee palkattuna työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana Luxemburgin suurherttuakunnassa sinä ajankohtana, jona opiskelija jätti hakemuksen korkeakouluopintoihin myönnettävästä taloudellisesta tuesta, sillä edellytyksellä, että kyseinen työntekijä edelleen osallistuu opiskelijan elatukseen ja että kyseinen työntekijä on työskennellyt palkattuna työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana Luxemburgin suurherttuakunnassa vähintään viiden vuoden ajan sinä ajankohtana, jona opiskelija jätti hakemuksen korkeakouluopintoihin myönnettävästä taloudellisesta tuesta, seitsemän vuoden viitekaudella, joka lasketaan taannehtivasti siitä päivästä alkaen, jolloin korkeakouluopintoihin myönnettävää taloudellista tukea koskeva hakemus jätettiin, tai että henkilö, joka säilyttää työntekijän aseman, on edellisestä poiketen täyttänyt edellä mainitun viisi vuotta seitsemästä -perusteen työskentelyn päättymisajankohtana.

– –”

Pääasiat ja ennakkoratkaisukysymys

17 Pääasiat koskevat niitä edellytyksiä, joilla Luxemburgin valtio myöntää Luxemburgin ulkopuolella asuville opiskelijoille taloudellista tukea korkeakouluopintojen suorittamista varten lukuvuodeksi 2013/2014, ja kyseisestä tuesta säädetään muutetussa 22.6.2000 annetussa laissa.

18 Mainitun lain mukaisesti kyseistä taloudellista tukea myönnetään Luxemburgin ulkopuolella asuville opiskelijoille sillä edellytyksellä yhtäältä, että tuen saaja on sellaisen palkatun työntekijän tai itsenäisen ammatinharjoittajan lapsi, joka on Luxemburgin kansalainen tai unionin kansalainen, ja toisaalta, että kyseinen työntekijä on hakemusta jätettäessä työskennellyt tai harjoittanut ammattiaan Luxemburgissa yhtäjaksoisesti vähintään viiden vuoden ajan.

19 On selvää, että Depesme ja Kauffmann, jotka ovat Ranskassa asuvia Ranskan kansalaisia, sekä Lefort, joka on Belgiassa asuva Belgian kansalainen, ovat hakeneet Luxemburgin viranomaisilta lukuvuodeksi 2013/2014 valtion taloudellista tukea, jotta ensimmäiseksi mainitut voisivat suorittaa korkeakouluopintoja Ranskassa ja viimeksi mainittu Belgiassa.

20 Ministeri kieltäytyi 26.9., 17.10. ja 12.11.2013 päivätyillä kirjeillä hyväksymästä kyseisiä hakemuksia sillä perusteella, että Depesme, Kauffmann ja Lefort eivät täyttäneet muutetussa 22.6.2000 annetussa laissa säädettyjä edellytyksiä.

21 Kolmesta ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että kyseessä olevat opiskelijat ovat kukin jättäneet tukihakemuksen vetoamalla tältä osin yksinomaan siihen, että heidän isäpuolensa on palkattu työntekijä Luxemburgissa. Ministeri katsoi näin ollen, että Depesmeä, Kauffmannia ja Lefortia ei voitu pitää rajatyöntekijän ”lapsina” muutetun 22.6.2000 annetun lain 2 bis §:ssä säädetyn edellytyksen mukaisesti, koska pelkästään heidän isäpuolensa työskentelivät Luxemburgissa.

22 Depesme nosti 20.12.2013 tribunal administratif de Luxembourgissa (Luxemburgin hallintotuomioistuin) kanteen häntä koskevan ministerin epäävän päätöksen kumoamiseksi. Hänen isäpuolensa Kerrou, joka vetoaa siihen, että hän on palkattu työntekijä Luxemburgissa, ja väittää vastaavansa Depesmen elatuksesta, osallistui Depesmen vireille paneman asian käsittelyyn vapaaehtoisena väliintulijana.

23 Lefort nosti 29.1.2014 ja Kauffmann 25.4.2014 kyseisessä tuomioistuimessa samanlaisen kanteen heitä koskeneista epäävistä päätöksistä.

24 Tribunal administratif de Luxembourg katsoi 5.1.2015 antamissaan tuomioissa, että Depesmen ja Kerroun, Kauffmannin sekä Lefortin kanteet voitiin ottaa tutkittavaksi, mutta se totesi ne perusteettomiksi.

25 Depesme ja Kerrou, Kauffmann sekä Lefort valittivat näistä tuomioista ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen.

26 Depesme ja Kerrou väittävät muun muassa, että Kerrou, joka on ollut rajatyöntekijänä Luxemburgissa 14 vuoden ajan, meni 24.5.2006 naimisiin Depesmen äidin kanssa ja että he kolme ovat tuosta ajankohdasta alkaen muodostaneet saman talouden. Kerrou osallistuu puolisonsa lapsen elatukseen myös siltä osin kuin on kyse tämän lapsen korkeakouluopinnoista, ja hän on saanut tytärpuolestaan Luxemburgin perhe-etuuksia ennen kuin tytärpuoli aloitti korkeakouluopintonsa.

27 Kauffmann huomauttaa, että hänen vanhempansa ovat asuneet erillään vuodesta 2003 lukien ja eronneet 20.6.2005 ja että pariskunnan lasten yksinhuoltajuus on annettu äidille. Hän toteaa, että hänen äitinsä meni 10.3.2007 naimisiin Luxemburgissa työskentelevän rajatyöntekijän Kieferin kanssa, jonka luona Kauffmann on asunut siitä lähtien saman katon alla. Kiefer on huolehtinut Kauffmannin elatuksesta ja koulutuksesta ja saanut hänestä Luxemburgin perhe-etuuksia.

28 Lefort toteaa, että hänen isänsä on kuollut, että hänen äitinsä on mennyt uusiin naimisiin Terwoignen kanssa, joka on ollut rajatyöntekijänä Luxemburgissa yli viiden vuoden ajan, ja että hän on kyseisestä avioitumisesta lähtien asunut äitinsä ja isäpuolensa kanssa samassa taloudessa. Terwoigne osallistuu kotitalouden kustannuksiin ja huolehtii myös Lefortin korkeakouluopinnoista aiheutuvista menoista.

29 Luxemburgin valtio vaatii puolestaan tribunal administratifin 5.1.2015 antamien tuomioiden vahvistamista ja väittää, että Depesme, Kauffmann ja Lefort eivät ole isäpuoltensa lapsia ilmaisun oikeudellisessa merkityksessä.

30 Cour administrative (toisen oikeusasteen hallintotuomioistuin, Luxemburg) korostaa, että muutetun 22.6.2000 annetun lain 2 bis §:ssä säädetty lapsi-vanhempisuhdetta koskeva edellytys on otettu käyttöön 20.6.2013 annetun tuomion Giersch ym. (C-20/12, EU:C:2013:411) huomioon ottamiseksi.

31 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan siinä vireillä olevien kolmen riita-asian ratkaisu riippuu muutetun 22.6.2000 annetun lain 2 bis §:ssä tarkoitetun käsitteen rajatyöntekijän ”lapsi” tulkinnasta, kun otetaan huomioon kyseinen tuomio ja asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdassa säädetyn syrjintäkiellon periaatteen noudattaminen. Se toteaa siis, että ”[kyseisessä tuomiossa] esitetty merkityksellinen peruste on Luxemburgin suurherttuakunnan ulkopuolella asuvan, korkeakouluopintoihin taloudellista tukea kyseisessä jäsenvaltiossa hakevan opiskelijan tosiasiallisen liitynnän aste Luxemburgin yhteiskuntaan ja työmarkkinoihin”. Siinä tapauksessa, että kyseinen

liittymäkohta ei perustu suoraan opiskelijaan sen vuoksi, että hän ei asu Luxemburgissa, vaan viitekohtana olevaan rajatyöntekijään, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii sitä joko puhtaasti oikeudellista tai pikemminkin taloudellista käsitettä, joka on otettava huomioon valtion taloudellista tukea korkeakouluopintoihin hakevan opiskelijan ja rajatyöntekijän lapsi-vanhempisuhteen osalta. Sen mukaan nämä kaksi käsitettä ovat ensi arviolta mahdollisia. Jos muutetussa 22.6.2000 annetussa laissa tarkoitettu ”lapsen” käsite viittaa huollettavan lapsen käsitteeseen, esiin tulee näin ollen kysymys siitä, onko sillä mahdollisesti vaikutusta, miten suuressa määrin opiskelija on rajatyöntekijän huollettavana. Cour administrative täsmentää, että tässä kysymyksessä on kyse sen vertaamisesta, missä määrin opiskelija on yhtäältä rajatyöntekijän ja toisaalta vanhempansa tai molempien vanhempiensa huollettava. Se pohtii lopuksi rajatyöntekijällä opiskelijan jompaankumpaan vanhempaan olevan siteen voimakkuuden ulottuvuutta.

32 Tässä tilanteessa Cour administrative päätti lykätä asioiden käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen, joka on laadittu samaa sanamuotoa käyttäen asioissa C-401/15–C-403/15, yhtä asiassa C-403/15 tehtyä hakasuluissa mainittua lisäystä lukuun ottamatta:

”Jotta syrjintäkiellon vaatimukset voitaisiin täyttää asianmukaisesti asetuksen [N:o 492/2011] 7 artiklan 2 kohtaan, luettuna yhdessä SEUT 45 artiklan 2 kohdan kanssa [asia C-403/15: – ja niiden taustalla Euroopan unionin perusoikeuskirjan 33 artiklan 1 kohta ja tarvittaessa sen 7 artikla –], nähden arvioitaessa ulkomailla asuvan opiskelijan, joka hakee taloudellista tukea korkeakouluopintoihin, tosiasiallisen liitynnän astetta Luxemburgin – jäsenvaltion, jossa rajatyöntekijä on toiminut palkattuna työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana unionin tuomioistuimen 20.6.2013 antaman tuomion [Giersch ym., C-20/12, EU:C:2013:411] välittömänä seurauksena [muutetun 22.6.2000 annetun] lain 2 bis §:ssä tarkoitetuin edellytyksin – yhteiskuntaan tai työmarkkinoihin,

— onko katsottava, että edellytys, jonka mukaan asianomaisen opiskelijan on oltava asianomaisen rajatyöntekijän ’lapsi’, tarkoittaa, että opiskelijan on oltava rajatyöntekijän sellainen ensimmäisen asteen jälkeläinen suoraan etenevässä polvessa, jonka lapsi-vanhempisuhde on oikeudellisesti vahvistettu, jolloin pääpaino on toteen näytetyssä opiskelijan ja rajatyöntekijän välisessä lapsi-vanhempisuhteessa, jonka oletetaan olevan edellä mainitun liittymäkohdan taustalla, vai

— onko painotettava sitä, että rajatyöntekijä huolehtii edelleen opiskelijan elatuksesta, vaikka heidän välillään ei välttämättä ole oikeudellista lapsi-vanhempisuhdetta, erityisesti osoittamalla riittävä yhteiselämään perustuva suhde, joka yhdistää rajatyöntekijän toiseen opiskelijan vanhemmista, johon opiskelijalla on oikeudellisesti toteen näytetty lapsi-vanhempisuhde?

Onko jälkimmäisessä tapauksessa rajatyöntekijän oletettavasti vapaaehtoiselle osallistumiselle opiskelijan elatukseen tiettyjä määrällisiä vaatimuksia, jos rajatyöntekijä ei elätä opiskelijaa yksin vaan samanaikaisesti opiskelijaan oikeudellisessa lapsi-vanhempisuhteessa olevien ja lähtökohtaisesti siten lakisääteisesti elatusvelvollisten vanhempien kanssa tai heistä toisen kanssa?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

33 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kysymyksellään lähinnä, onko SEUT 45 artiklaa ja asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että rajatyöntekijän lapsella, joka voi saada välillisesti asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja sosiaalisia etuja, kuten esimerkiksi jäsenvaltion myöntämää opintotukea sellaisten työntekijöiden lapsille, jotka työskentelevät tai ovat työskennelleet kyseisessä valtiossa, on ymmärrettävä tarkoitettavan yksinomaan lasta, jolla on lapsi-vanhempisuhde kyseiseen työntekijään, vai myös mainitun työntekijän aviopuolison tai rekisteröidyn kumppanin lasta. Viimeksi mainitussa tilanteessa ennakkoratkaisua pyytänyt

tuomioistuin pohtii rajatyöntekijän kyseisen lapsen elatukseen osallistumisen määrän vaikutusta lapsen oikeuteen saada pääasiassa kyseessä olevan kaltaista taloudellista tukea korkeakouluopintojen suorittamiseen.

34 Alustavasti on huomautettava, että SEUT 45 artiklan 2 kohdan mukaan työntekijöiden vapaa liikkuvuus merkitsee, että kaikki kansalaisuuteen perustuva jäsenvaltioiden työntekijöiden syrjintä työsopimuksen tekemisessä sekä palkkauksessa ja muissa työehdoissa poistetaan (tuomio 20.6.2013, Giersch ym., C-20/12, EU:C:2013:411, 34 kohta).

35 Unionin tuomioistuin on katsonut, että asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohta, jonka sanamuoto on toistettu asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdassa, on erityinen ilmaisu SEUT 45 artiklan 2 kohdassa vahvistetusta yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta sosiaalisten etujen myöntämisen erityisalalla, ja sitä on tulkittava samalla tavalla kuin viimeksi mainittua määräystä (ks. tuomio 23.2.2006, komissio v. Espanja, C-205/04, ei julkaistu, EU:C:2006:137, 15 kohta; tuomio 11.9.2007, Hendrix, C-287/05, EU:C:2007:494, 53 kohta ja tuomio 20.6.2013, Giersch ym., C-20/12, EU:C:2013:411, 35 kohta).

36 Asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdan ja asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion kansalaisen on työntekijänä saatava muiden jäsenvaltioiden alueella samat sosiaaliset ja verotukseen liittyvät edut kuin kotimaisten työntekijöiden.

37 Unionin tuomioistuin on toistuvasti katsonut asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdan osalta, että tätä säännöstä sovelletaan erotuksetta sekä vastaanottavassa jäsenvaltiossa asuviin siirtotyöläisiin että rajatyöntekijöihin, jotka työskentelevät viimeksi mainitussa jäsenvaltiossa mutta asuvat toisessa jäsenvaltiossa (ks. tuomio 18.7.2007, Geven, C-213/05, EU:C:2007:438, 15 kohta; tuomio 14.6.2012, komissio v. Alankomaat, C-542/09, EU:C:2012:346, 33 kohta; tuomio 20.6.2013, Giersch ym., C-20/12, EU:C:2013:411, 37 kohta ja tuomio 14.12.2016, Bragança Linares Verruga ym., C-238/15, EU:C:2016:949, 39 kohta).

38 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on lisäksi niin, että ammattipätevyyteen johtavien yliopisto-opintojen harjoittamiseen myönnetty toimeentulo- ja opintotuki on asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu sosiaalinen etu (tuomio 20.6.2013, Giersch ym., C-20/12, EU:C:2013:411, 38 kohta ja tuomio 14.12.2016, Bragança Linares Verruga ym., C-238/15, EU:C:2016:949, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

39 Unionin tuomioistuin on myös todennut, että jäsenvaltion työntekijän lapsille myöntämä opintotuki on siirtotyöläisen kannalta asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu sosiaalinen etu siirtotyöläisen vastatessa edelleen lapsen elatuksesta (tuomio 20.6.2013, Giersch ym., C-20/12, EU:C:2013:411, 39 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

40 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan on lisäksi niin, että siirtotyöläisen perheenjäsenet hyötyvät välillisesti asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdassa kyseiselle työntekijälle taatusta yhdenvertaisesta kohtelusta. Koska siirtotyöläisen lapselle myönnetty opintotuki merkitsee sosiaalista etua siirtotyöläiselle, lapsi voi itse vedota tähän säännökseen saadakseen kyseistä tukea, jos sitä myönnetään kansallisen oikeuden nojalla suoraan opiskelijalle (tuomio 20.6.2013, Giersch ym., C-20/12, EU:C:2013:411, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

41 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin käsittelee pääasioissa kanteita, jotka Luxemburgin ulkopuolella asuvat opiskelijat ovat nostaneet sen jälkeen, kun kyseinen jäsenvaltio kieltäytyi myöntämästä heille valtion taloudellista tukea korkeakouluopintoja varten. Näiden opiskelijoiden mielestä he voivat saada kyseistä tukea sillä perusteella, että heillä on perhesiteet rajatyöntekijään, joka ei tosin ole heidän isänsä mutta josta on tullut heidän äitinsä aviopuoliso heidän vanhempiensa avioeron jälkeen tai – kuten Lefortin tapauksessa – hänen isänsä kuoleman jälkeen.

42 On siis tarkasteltava, kattaako ilmaisu ”siirtotyöläisen lapsi” siinä merkityksessä, jossa sitä käytetään asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohtaa koskevassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, jota voidaan soveltaa asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohtaan, ja erityisesti 20.6.2013 annetussa tuomiossa Giersch ym. (C-20/12, EU:C:2013:411), kyseisen työntekijän aviopuolison tai kansallisessa oikeudessa tunnustetun kumppanin lapset.

43 Tältä osin on huomautettava, että asetuksen N:o 1612/68 10 artiklan 1 kohdan a alakohdassa, joka on kumottu direktiivillä 2004/38, säädettiin, että oikeus tulla asumaan sellaisen työntekijän luokse, joka on jäsenvaltion kansalainen ja työssä toisen jäsenvaltion alueella, on kansalaisuudesta riippumatta oltava kyseisen työntekijän aviopuolisolla sekä ”heidän jälkeläis[illään], jotka ovat alle 21-vuotiaita tai huollettavia”.

44 Unionin tuomioistuin on tulkinnut kyseistä säännöstä siten, että oikeus tulla asumaan mainitun työntekijän luokse on sekä kyseisen työntekijän että hänen aviopuolisonsa jälkeläisillä. Se, että mainittua säännöstä olisi tulkittu suppeasti siten, että yksin siirtotyöläisen ja hänen aviopuolisonsa yhteisillä lapsilla olisi voinut olla kyseinen oikeus, olisi ollut vastoin asetuksen N:o 1612/68 tavoitetta integroida siirtotyöläisten perheenjäsenet (ks. vastaavasti tuomio 17.9.2002, Baumbast ja R, C-413/99, EU:C:2002:493, 57 kohta).

45 Unionin tuomioistuimella on lisäksi ollut jo tilaisuus korostaa, että niitä työntekijän perheenjäseniä, jotka hyötyvät välillisesti siirtotyöläisille asetuksen N:o 1612/68 7 artiklassa tunnustetusta yhdenvertaisesta kohtelusta, olivat asetuksen N:o 1612/68 10 artiklassa tarkoitetut perheenjäsenet (ks. vastaavasti tuomio 18.6.1987, Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, 12 kohta).

46 On todettava, että asetuksen N:o 1612/68 10 artikla on kumottu direktiivillä 2004/38 sen vuoksi, että unionin lainsäätäjä halusi kodifioida yhteen ja samaan lainsäädäntötekstiin työntekijöiden, ammattitoimintaa harjoittavien henkilöiden sekä opiskelijoiden ja muiden työmarkkinoiden ulkopuolella olevien henkilöiden oikeuden perheenyhdistämiseen kyseisen oikeuden yksinkertaistamiseksi ja tehostamiseksi.

47 Lainsäätäjä otti kyseisen uudistuksen yhteydessä tuon direktiivin 2 artiklan 2 alakohdan c alakohtaan ”perheenjäsenen” käsitteen sellaisena kuin unionin tuomioistuin oli sen määritellyt asetuksen N:o 1612/68 osalta täsmentämällä, että käsitteen on ymmärrettävä kattavan unionin kansalaisen alle 21-vuotiaat tai hänestä riippuvaiset jälkeläiset suoraan etenevässä polvessa ”samoin kuin unionin kansalaisen aviopuolison tai [kansallisessa oikeudessa tunnustetun] kumppanin vastaavanlais[et] jälkeläis[et]”.

48 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 43 kohdassa huomauttanut, 20.6.2013 annettu tuomio Giersch ym. (C-20/12, EU:C:2013:411) ja siinä käytetty ilmaisu ”lapsi” kuuluvat juuri kyseisen oikeuskäytännön ja lainsäädännön muodostamaan asiayhteyteen, joka on esitetty tämän tuomion 42–47 kohdassa.

49 On siis ilmeistä, että ilmaisua ”siirtotyöläisen lapsi” siinä merkityksessä, jossa sitä käytetään asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohtaa koskevassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tulkittava siten, että se kattaa siirtotyöläisen aviopuolison tai hänen kansallisessa oikeudessa tunnustetun kumppaninsa lapset.

50 Luxemburgin hallituksen väite, jonka mukaan direktiivi 2004/38 koskee yksinomaan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella eikä asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdassa säädettyä rajatyöntekijöiden oikeutta saada samat sosiaaliset edut kuin kotimaiset työntekijät, ei voi kumota tätä tulkintaa.

51 Tämän tuomion 46 ja 47 kohdassa mainitusta unionin lainsäädännön kehityksestä sekä siitä, että asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdassa vain toistetaan – sitä kuitenkaan muuttamatta – asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohta, näet seuraa, että perheenjäseniä, jotka voivat hyötyä välillisesti yhdenvertaisesta kohtelusta asetuksen N:o 492/2011 nojalla, ovat juuri direktiivissä 2004/38 tarkoitetut perheenjäsenet. Minkään seikan nojalla ei voida olettaa, että unionin lainsäätäjän tarkoituksena oli tehdä perheenjäsenten osalta sellainen aukoton ero direktiivin 2004/38 ja asetuksen N:o 492/2011 soveltamisalojen välillä, jonka mukaan direktiivissä 2004/38 tarkoitetut unionin kansalaisen perheenjäsenet eivät välttämättä olisi samoja henkilöitä kuin unionin kansalaisen perheenjäsenet silloin, kun unionin kansalainen ymmärretään työntekijänä.

52 Lisäksi se, että ilmaisua ”rajatyöntekijän lapsi”, johon voidaan soveltaa välillisesti asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdassa vahvistettua yhdenvertaisuusperiaatetta, on tulkittava suhteessa ”perheenjäsenen” käsitteeseen, sellaisena kuin se on määritelty asetusta N:o 1612/68 koskevassa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä ja otettu tämän jälkeen direktiivin 2004/38 2 artiklaan, saa tukea direktiivistä 2014/54, jonka täytäntöönpanolle varattu aika päättyi 21.5.2016.

53 Direktiivin 2014/54 johdanto-osan ensimmäisestä perustelukappaleesta, jonka mukaan työntekijöiden vapaan liikkuvuuden ”täytäntöönpanoa on kehitetty edelleen unionin lainsäädännöllä, jolla pyritään takaamaan unionin kansalaisille ja heidän perheenjäsenilleen myönnettyjen oikeuksien täysimääräinen käyttö”, näet ilmenee, että ”ilmaisun ’heidän perheenjäsenensä’ olisi ymmärrettävä tarkoittavan samaa kuin [direktiivin 2004/38] 2 artiklan 2 alakohdassa määritelty termi, jota sovelletaan myös rajatyöntekijöiden perheenjäseniin”.

54 Direktiivin 2014/54 2 artiklan 2 alakohdan mukaan kyseisellä direktiivillä on kuitenkin sama soveltamisala kuin asetuksella N:o 492/2011. Direktiivin 2014/54 1 artiklan mukaan kyseisen direktiivin kohteena on lisäksi helpottaa SEUT 45 artiklalla ja asetuksen N:o 492/2011 1–10 artiklan säännöksillä myönnettyjen oikeuksien yhdenmukaista soveltamista ja täytäntöönpanoa käytännössä.

55 Siltä osin kuin rajatyöntekijän aviopuolison tai vastaanottavassa jäsenvaltiossa tunnustetun kumppanin lapset täyttävät rajatyöntekijän, jolla itsellään on riittävät siteet vastaanottavan jäsenvaltion yhteiskuntaan, direktiivin 2004/38 2 artiklan 2 alakohdan c alakohdassa tarkoitetun ”perheenjäsenen” määritelmän, on siis ilmeistä, että heitä voidaan pitää kyseisen rajatyöntekijän lapsina siten, että heillä voi olla oikeus saada sellaista taloudellista tukea korkeakouluopintojensa suorittamiseen, jota pidetään asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuna sosiaalisena etuna.

56 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee myös sitä, minkälainen vaikutus sillä, miten suuressa määrin rajatyöntekijä osallistuu aviopuolisonsa lapsen elatukseen, on kyseisen lapsen oikeuteen saada pääasiassa kyseessä olevan kaltaista taloudellista tukea.

57 Tämän tuomion 39 kohdassa mainitusta oikeuskäytännöstä ilmenee tältä osin, että jäsenvaltion kyseiselle lapselle myöntämä opintotuki on kyseisen työntekijän kannalta asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu sosiaalinen etu, kun siirtotyöläinen vastaa edelleen lapsen elatuksesta. Lisäksi on huomautettava, että asetuksen N:o 1612/68 10 artiklassa, joka on kumottu direktiivillä 2004/38, säädettiin, että oikeus tulla asumaan sellaisen työntekijän luokse, joka on jäsenvaltion kansalainen ja työssä toisen jäsenvaltion alueella, on kansalaisuudesta riippumatta oltava kyseisen työntekijän ”aviopuoliso[lla] sekä heidän jälkeläis[illään], jotka ovat alle 21-vuotiaita tai huollettavia”. Unionin lainsäätäjä toteaa direktiivissä 2004/38 myös, että kyseisen direktiivin 2 artiklan 2 alakohdan c alakohdassa tarkoitettuina ”perheenjäseninä” on pidettävä ”unionin kansalaisen alle 21-vuotiaita tai hänestä riippuvaisia jälkeläisiä suoraan etenevässä polvessa samoin kuin unionin kansalaisen aviopuolison tai [tunnustetun] kumppanin vastaavanlaisia jälkeläisiä”.

58 Unionin tuomioistuin on ollut sitä mieltä, ettei asetuksen N:o 1612/68 10 artiklassa tarkoitettu huollettavan perheenjäsenen asema edellyttänyt oikeutta elatusapuun. Jos näin olisi ollut, kyseisen säännöksen mukainen perheenyhdistäminen olisi riippunut kansallisista lainsäädännöistä, jotka ovat

erilaisia joka maassa, mikä olisi johtanut siihen, ettei unionin oikeutta sovelleta yhdenmukaisesti. Unionin tuomioistuin on siis tulkinnut asetuksen N:o 1612/68 10 artiklan 1 ja 2 kohtaa siten, että huollettavan perheenjäsenen asema ilmenee tosiasiallisesta tilanteesta. Kyse on perheenjäsenestä, jonka ylläpidosta työntekijä vastaa, eikä ole tarpeen määrittää, minkä vuoksi kyseiseen ylläpitoon on tarvetta, eikä pohtia sitä, kykeneekö asianomainen henkilö pitämään kyseisen perheenjäsenen tarpeista huolta tekemällä palkattua työtä. Tätä tulkintaa edellyttää periaate, jonka mukaan säännöksiä, joilla vahvistetaan työntekijöiden vapaa liikkuvuus, joka muodostaa yhden Euroopan unionin perusteista, on tulkittava laajasti (ks. vastaavasti tuomio 18.6.1987, Lebon, 316/85, EU:C:1987:302, 21–23 kohta).

59 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 67 kohdassa todennut, tällaista tulkintaa sovelletaan myös silloin, kun kyse on rajatyöntekijän osallistumisesta aviopuolisonsa tai tunnustetun kumppaninsa lasten elatukseen.

60 Tässä tapauksessa on siis katsottava, että huollettavan perheenjäsenen asema ilmenee tosiasiallisesta tilanteesta, jota jäsenvaltion ja tarvittaessa kansallisten tuomioistuimien on arvioitava. Rajatyöntekijän huollettavana olevan rajatyöntekijän perheenjäsenen asema voi siis ilmetä silloin, kun se koskee kyseisen työntekijän aviopuolison tai tunnustetun kumppanin lapsen tilannetta, sellaisista objektiivisista seikoista, kuten siitä, että kyseisellä työntekijällä ja opiskelijalla on yhteinen kotipaikka, ilman, että on tarpeen määrittää, minkä vuoksi rajatyöntekijä osallistuu opiskelijan elatukseen, tai esittää numeroin elatukseen osallistumisen täsmällistä laajuutta.

61 Luxemburgin hallitus väittää kuitenkin, että toimivaltaista hallintoa olisi vaikeaa edellyttää tutkimaan kussakin tapauksessa, onko – ja missä määrin – rajatyöntekijä, joka on pääasiassa kyseessä olevaa taloudellista tukea hakevan opiskelijan isäpuoli, osallistunut kyseisen opiskelijan elatukseen.

62 On kuitenkin yhtäältä todettava, että unionin lainsäätäjä katsoo, että lasten oletetaan joka tapauksessa olevan huolettavia 21-vuotiaiksi saakka, kuten erityisesti direktiivin 2004/38 2 artiklan 2 alakohdan c alakohdasta ilmenee.

63 Unionin tuomioistuimen käytössä olevasta asiakirja-aineistosta ilmenee toisaalta, että Luxemburgin lainsäätäjä on 24.7.2014 annetun lain, jota sovelletaan lukuvuodesta 2014/2015 alkaen, 3 §:n mukaan itse asettanut korkeakouluopintoihin tarkoitetun valtion taloudellisen tuen myöntämisen edellytykseksi sen, että työntekijä ”edelleen osallistuu opiskelijan elatukseen”. Luxemburgin hallitus ei näin ollen voi pätevästi väittää, ettei hallinto voi tarkastaa opiskelijan elatukseen osallistumista koskevaa edellytystä.

64 Edellä esitettyjen seikkojen perusteella kysymykseen on vastattava, että SEUT 45 artiklaa ja asetuksen N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että rajatyöntekijän lapsella, joka voi saada välillisesti viimeksi mainitussa säännöksessä tarkoitettuja sosiaalisia etuja, kuten esimerkiksi jäsenvaltion myöntämää opintotukea sellaisten työntekijöiden lapsille, jotka työskentelevät tai ovat työskennelleet kyseisessä valtiossa, on ymmärrettävä tarkoitettavan paitsi lasta, jolla on lapsi-vanhempisuhde kyseiseen työntekijään, myös mainitun työntekijän aviopuolison tai rekisteröidyn kumppanin lasta, kun mainittu työntekijä huolehtii kyseisen lapsen elatuksesta. Viimeksi mainittu vaatimus ilmenee tosiasiallisesta tilanteesta, jota hallinnon ja tarvittaessa kansallisten tuomioistuimien on arvioitava, ilman, että niiden on tarpeen määrittää, minkä vuoksi rajatyöntekijä osallistuu opiskelijan elatukseen, tai esittää numeroin elatukseen osallistumisen täsmällistä laajuutta.

Oikeudenkäyntikulut

65 Pääasioiden asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asiat seuraavasti:

SEUT 45 artiklaa ja työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta unionin alueella 5.4.2011 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 492/2011 7 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että rajatyöntekijän lapsella, joka voi saada välillisesti viimeksi mainitussa säännöksessä tarkoitettuja sosiaalisia etuja, kuten esimerkiksi jäsenvaltion myöntämää opintotukea sellaisten työntekijöiden lapsille, jotka työskentelevät tai ovat työskennelleet kyseisessä valtiossa, on ymmärrettävä tarkoitettavan paitsi lasta, jolla on lapsi-vanhempisuhde kyseiseen työntekijään, myös mainitun työntekijän aviopuolison tai rekisteröidyn kumppanin lasta, kun mainittu työntekijä huolehtii kyseisen lapsen elatuksesta. Viimeksi mainittu vaatimus ilmenee tosiasiallisesta tilanteesta, jota hallinnon ja tarvittaessa kansallisten tuomioistuimien on arvioitava, ilman, että niiden on tarpeen määrittää, minkä vuoksi rajatyöntekijä osallistuu opiskelijan elatukseen, tai esittää numeroin elatukseen osallistumisen täsmällistä laajuutta.

Allekirjoitukset